

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش :
علوم اقتصادی

عنوان :

بررسی و تبیین متغیرهای اثرگذار بر سودآوری بانکها در نظام بانکداری ایران با رویکردی
بر بانکهای تجاری (مطالعه موردی بانک صادرات ایران)

استاد راهنما :
آقای دکتر ابراهیم عباسی

استاد مشاور :
خانم دکتر آزاده محرابیان

پژوهشگر :
ناهید ضرغام تبار

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به :

خانواده عزیز و بزرگوارم که همواره مشوق من در امر تحصیل بوده‌اند؛

و اساتید محترم و همه دوستان و همکارانی که در تکمیل و تدوین این پروژه مرا راهنمایی و مساعدت نمودند.

تشکر و قدردانی :

از استاد ارجمند، آقای دکتر عباسی که در تمام مراحل تکمیل پژوهش مرا از راهنمایی و مساعدت خود بی نصیب ننمودند.

از استاد گرامی خانم دکتر محرابیان که با تذکرات دقیق خود در جهت تدوین این پژوهش کمال همکاری را نمودند.

از تمامی اساتید محترم که در طول تحصیل زحمات فراوانی را متحمل شده‌اند.

و از همه دوستان و همکاران و مدیریت محترم اداره کل آمار و حسابداری بانک صادرات ایران، جناب آقای دودانگه، به پاس همکاری صمیمانه و بی‌دریغشان.

به امید آنکه این پایان‌نامه گامی چند در جهت اصلاح و توسعه صنعت بانکداری نوین برداشته و نتایج رضایت‌بخشی را در راستای تحقق اهداف اقتصادی جامعه و همچنین بانک صادرات ایران ارائه نماید.

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۱/۶/۲۱
دانشجوی کارشناسی ارشد آقای/خانم
بحروف و با درجه
از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره
مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما :

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب ناهید ضرغام‌تبار دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۵۰۴۰۹۰۰ در رشته علوم اقتصادی که در تاریخ ۹۱/۶/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان:

بررسی و تبیین متغیرهای اثرگذار بر سودآوری بانک‌ها در نظام بانکداری ایران با رویکردی بر بانک‌های تجاری (مطالعه موردی بانک صادرات ایران)

با کسب نمره ۱۸ و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :
تاریخ و امضاء

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به اینکه عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه و دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضای هیأت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مدنظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل برانت : التزام به برانت جویی از هر گونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شانبه های غیر علمی می آلاینند .
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت : تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال ، تجهیزات و منابع در اختیار .
- ۳- اصل ترویج : تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام : تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هر گونه حرمت شکنی .
- ۵- اصل رعایت حقوق : التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان ، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق .
- ۶- اصل رازداری : تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد ، سازمان ها و کشورها و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق .
- ۷- اصل حقیقت جویی : تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان سازی حقیقت .
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی : تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش .
- ۹- اصل منافع ملی : تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

امضاء پژوهشگر :

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
	فصل اول: کلیات طرح
۱ ۱	بیان مسئله
..... ۴
۲ ۱	اهداف تحقیق
..... ۵
۳ ۱	اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب
..... ۶
۴ ۱	سوالات و فرضیه های تحقیق
..... ۷
..... ۷	۱-۴-۱ سوالات تحقیق
..... ۷	۲-۴-۱ فرضیه های تحقیق
..... ۷
۵ ۱	تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی
..... ۸
۶ ۱	روش تحقیق
..... ۱۳
۷ ۱	قلمرو تحقیق
..... ۱۳
۸ ۱	استفاده کنندگان از تحقیق
..... ۱۳
۹ ۱	نوآوری و جنبه های جدید پژوهش
..... ۱۴
۱۰ ۱	نتیجه فصل
..... ۱۴
	فصل دوم: مطالعات نظری
	مقدمه
..... ۱-۲	شناخت تئوریهای سود و بهره
..... ۱۶
..... ۱۶	۱-۱-۲ تعریف سود
..... ۱۷
..... ۱۷	۱-۱-۱-۲ سود از دیدگاه آدریان وود
..... ۱۸
..... ۱۸	۲-۱-۱-۲ سود از نظر امور مالی
..... ۲۰

.....	تعریف	۲-۱-۲
.....	بهره
.....	۲۱
.....	از نظر اقتصاددانان	۲-۱-۲
.....	کلاسیک
.....	۲۲
.....	نئوکلاسیکها	۲-۲-۱-۲
.....	۲۲
.....	گوستاو کسل	۳-۲-۱-۲
.....	۲۲
.....	والراس	۴-۲-۱-۲
.....	۲۲
.....	سود؟	۳-۱-۲
.....	بهره یا
.....	۲۲
.....	عملیات بانکی بدون	۴-۱-۲
.....	ربا
.....	۲۴
.....	جایگاه	۵-۱-۲
.....	سود
.....	۲۵
.....	نظریه‌های	۶-۱-۲
.....	سود
.....	۲۵
.....	پیشینه	۲-۲
.....	تحقیق
.....	۲۷
.....	مطالعات	۱-۲-۲
.....	خارجی
.....	۲۸
.....	مطالعات	۲-۲-۲
.....	داخلی
.....	۴۱
.....	نتیجه	۳-۲-۲
.....	فصل
.....	۴۷

فصل سوم : ادبیات موضوع

.....	مقدمه
.....	تاریخچه پیدایش بانکداری	۱-۳
.....
.....	۵۱
.....	تاریخچه پیدایش بانکداری در خارج از	۱-۱-۳
.....	ایران
.....	۵۱
.....	تاریخچه پیدایش بانکداری در	۲-۱-۳
.....	ایران
.....	۵۲
.....	اصول بانکداری	۲-۳
.....
.....	۵۲

اصول بانکداری در بانکهای	۳ ۳
تجاری.....	۵۳
آشنایی با برخی مفاهیم و اصطلاحات	۴ ۳
بانکی.....	۵۴
نگاهی بر داده‌های	۵ ۳
آماري.....	۶۲
انتخاب	۶ ۳
متغیرها.....	۶۲
انتخاب متغیر	۱-۶-۳
وابسته.....	۶۴
انتخاب متغیرهای	۲-۶-۳
مستقل.....	۶۵
متغیرهای مستقل برگزیده	۳-۶-۳
شده.....	۷۶
نتیجه	۷ ۳
.....	۸۱
فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق	
مقدمه	
۱-۴ روش	۱ ۴
تحقیق.....	۸۳
۲-۴ جارچوب	۲ ۴
تحلیلی.....	۸۳
۱-۲-۴ مفهوم اساسی هم-انباشتگی.....	۸۵
۲-۲-۴ هم‌انباشتگی و رگرسیون کاذب.....	۸۶
۳-۴ آزمون‌ها و الگوهای اقتصادی.....	۸۷
۱-۳-۴ آزمون هم-انباشتگی.....	۸۷
۱-۱-۳-۴ رویکرد انگل گرنجر (حالت تک متغیره).....	۸۷
۲-۱-۳-۴ رویکرد انگل گرنجر (حالت وجود بیش از دو متغیر).....	۸۸
۲-۳-۴ ارتباط بین هم‌انباشتگی و مدل‌های تصحیح خطا.....	۸۹
۳-۳-۴ الگوی تصحیح خطا (ECM).....	۹۰

۴-۳-۴	شیوه جایگزین برای نمایش روابط بلندمدت	۹۱
۴-۳-۴	مدل ARDL و ECM (حالت دو متغیره)	۹۱
۴-۳-۴	مدل ARDL و ECM (حالت عمومی)...	۹۳
۴-۳-۵	الگوی تصحیح خطا مرتبط با مدل ARDL	۹۸
۴-۳-۶	آزمون ریشه واحد دیکی فولر (ADF)	۹۹
۴ ۴	روش و متدلوژی	
۴ ۵	مزیت روش	۱۰۰
۴ ۶	انتخاب الگو	۱۰۴
۴ ۷	معرفی الگو	۱۰۵
۴ ۸	ارزیابی مدل ارائه شده	۱۰۶
۴ ۹	نتایج آزمون ریشه واحد دیکی فولر (ADF)	۱۰۷
۴ ۱۰	برآورد الگو و تفسیر ضرایب	۱۰۹
۴ ۱۱	تجزیه و تحلیل	۱۱۰
۴ ۱۲	نتایج آزمون ثبات ضرایب	۱۱۳
۴ ۱۳	نتیجه فصل	۱۱۶
	فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات مقدمه	
۱۵	جمع بندی	۱۲۰
۱۵	نتیجه گیری	
۱۲۱	۱-۲-۵ نتایج در مورد ضرایب بلندمدت و کوتاه مدت	
۱۲۱	۲-۲-۵ عکس العمل سودآوری نسبت به شوک ناشی از اثر یک سیاست پولی	۱۲۲

فهرست جدول ها

صفحه

عنوان

.....	جدول ۱-۲
..... ۴۵
.....	جدول ۱-۲
..... ۴۶
.....	جدول ۱-۳
..... ۵۹
.....	جدول ۱-۴
..... ۱۰۹
.....	جدول ۲-۴
..... ۱۱۱
.....	جدول ۳-۴
..... ۱۱۲

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

.....	۱-۳ نمودار
..... ۵۶
.....	۲-۳ نمودار
..... ۶۴
.....	۳-۳ نمودار
..... ۶۶
.....	۴-۳ نمودار
..... ۶۷
.....	۵-۳ نمودار
..... ۶۸
.....	۶-۳ نمودار
..... ۶۹
.....	۷-۳ نمودار
..... ۷۰
.....	۸-۳ نمودار
..... ۷۱
.....	۹-۳ نمودار
..... ۷۲
.....	۱۰-۳ نمودار
..... ۷۳
.....	۱۱-۳ نمودار
..... ۷۴
.....	۱۲-۳ نمودار
..... ۷۴

.....	۱۳-۳
.....	نمودار
.....	۷۵
.....	۱۴-۳
.....	نمودار
.....	۷۶
.....	۱۵-۳
.....	نمودار
.....	۷۷
.....	۱۶-۳
.....	نمودار
.....	۷۸
.....	۱۷-۳
.....	نمودار
.....	۷۹
.....	۱۸-۳
.....	نمودار
.....	۸۰
.....	۱۹-۳
.....	نمودار
.....	۸۰
.....	۱-۵
.....	نمودار
.....	۸۱

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

۱۱ شکل

.....
۱۹.....

چکیده

هدف سیستم بانکی از فعالیت در جامعه، جمع آوری وجوه سرگردان و هدایت آنها بسوی فعالیتهای اقتصادی است، لذا یکی از ضرورتها حفظ سرمایه‌های اصلی بانکها یعنی مشتریان می‌باشد. هر چه مقدار سوددهی بانکها بیشتر باشد، مسلماً مشتریان تمایل بیشتری به نگه داشتن

اندوخته‌های خود نزد بانکها دارند. بعلاوه، در شرایطی که اقتصاد ایران در حال تجربه بانکداری خصوصی و احتمالاً در آینده در معرض ورود بانک‌های خارجی و لذا تشدید جنبه‌های رقابتی است، توجه به اصلاحات ساختاری در بانکداری و تحقیقات کاربردی در زمینه فاکتورهای مهم سودآوری امري ضروري است. در این پژوهش برخی عوامل تاثیرگذار بر سودآوری بانکهای تجاری، چگونگی و شدت تاثیر این عوامل مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. داده‌های لازم با مطالعه اطلاعات مندرج در ترازنامه و صورتهای مالی ریالی سالانه شعب بانک صادرات ایران از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۸۹ جمع آوری گردیده و برای تحلیل داده‌ها از روش‌های اقتصادسنجی (مدل ARDL) استفاده شده است.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که اگر هرگونه شوک یا عدم تعادل در الگوی سود ناخالص بانک (بعبارتی در یکی از متغیرهای موثر بر سودآوری) ایجاد شود، تقریباً دو سال طول خواهد کشید تا دوباره به تعادل بازگردد.

با گسترش روزافزون بحران در کشورها، تحقیق‌های بررسی‌موردی^۱ شرکت‌ها، بانک‌ها و صنایع، اهمیت ویژه‌ای در میان تحقیق‌های دانشگاهی یافته است. تجربه نشان داده که بیشتر تئوری‌ها و نظریه‌های پایه علوم مختلف، در طی چنین تحقیقاتی به جامعه علم معرفی شده‌اند. در حال حاضر نیز که این تحقیق‌ها به طور گسترده‌ای در صنایع و شرکت‌های مختلف انجام می‌شوند، بازتاب بحران کنونی (که گریبان‌گیر بیشتر و شاید تمام کشورها شده است)، می‌باشد. در این میان مباحث و مطالعه‌های سودآوری جایگاه ویژه‌ای خواهند داشت. این مهم از دو بُعد قابلیت تأمل و بررسی دارد. بُعد اول، یافتن فعالیت‌هایی که در تحقق سودآوری نقش پررنگ‌تری را بازی کرده و اهمیت ویژه‌ای برای بنگاه دارند. این بُعد هنگامی تجلی بیشتری می‌یابد که هر بنگاه تجاری با تعداد گسترده‌ای از فعالیت‌ها روبه‌رو می‌باشد. به بیان واضح‌تر، این بُعد به افزایش سودآوری می‌پردازد. بُعد دوم را می‌توان رهایی از نقطه منفی نتیجه عملیات سالانه (زیان) و رسیدن به سود بیان نمود. کسب زیان مستمر باعث ورشکستگی بنگاه در دوره‌های زمانی آتی شده و نیز در سطح کلان اقتصادی باعث ایجاد بحران و در صورت وجود بحران باعث افزایش بحران در کشور خواهد شد. با توجه به مطالب پیش گفته، یافتن فعالیت‌هایی که سودآوری بنگاه را بیشتر تحت تأثیر قرار می‌دهند، برای مدیریت بنگاه بسیار مطلوب خواهد بود.

¹ Case Study

فصل اول

کلیات تحقیق

امروزه بانک‌ها در هر جامعه‌ای نقش کلیدی ایفا می‌کنند. این واسطه‌گرها در تخصیص بهینه منابع، که از عوامل اصلی توسعه اقتصادی به شمار می‌رود، سهمیم هستند. لذا بررسی تفصیلی عوامل سودآوری در کوتاه مدت که باعث توانایی بقا بانک‌ها در بلند مدت خواهد شد، از بهترین زمینه‌های نوآوری مالی به شمار می‌رود. با وجود گستردگی فراوان و اهمیت زیاد موضوع اخیر، همواره توجه کمی به این مسئله (مخصوصاً در ایران) شده است، تا جایی که کمترین پژوهش‌ها را در این زمینه می‌توان یافت.

در این پژوهش اطلاعات مربوط به عوامل موثر بر سودآوری، جمع آوری و میزان و شدت تاثیر آنها در قالب مدل‌های اقتصادی اندازه‌گیری می‌شود.

در فصل نخست، کلیاتی در مورد تحقیق ارائه می‌شود؛ برای این منظور، ابتدا به بیان مسئله و هدف تحقیق می‌پردازیم. در ادامه، نیز اهمیت تحقیق، سوالات و فرضیه‌های تحقیق بیان می‌شوند.

۱-۱ بیان مساله

بانک‌ها از طریق ارائه خدمات بانکی به مشتریان کسب درآمد می‌نمایند و از طریق جذب سپرده‌های آنها با نرخ بهره معین و اعطای تسهیلات با نرخ بهره بالاتر از آن، در نتیجه اختلاف دو نرخ، عایدی نصیب بانک می‌شود، که به آن حاشیه سود یا بهره گفته می‌شود. بنابراین هر چقدر بانک بتواند از مقیاس‌های اقتصادی استفاده کند، سود حاصل از این عمل بیشتر خواهد بود. اما سودآوری بانک‌ها تحت تأثیر دو دسته عوامل است: عوامل داخلی، که قابل کنترل مدیریت بانک است، و عوامل و شرایط اقتصادی حاکم بر کشورها و عوامل محیطی که بر آن تأثیر می‌گذارند و خارج از کنترل مدیریت بانک می‌باشد.

عوامل داخلی، قابل کنترل مدیریت بانک می‌باشند و آنها اساساً انعکاس اختلاف در سیاست‌های مدیریتی بانک، تصمیم‌گیری در توجه به منابع، استفاده از مدیریت پرتفولیوی دارایی‌ها و بدهی‌ها، کفایت سرمایه و مدیریت نقدینگی و هزینه‌ها هستند. انگیزه‌های بالایی مدیریتی در انجام بهینه کارها در سودآوری بانک موثر است. کارایی دارایی‌ها، مدیریت پرتفولیوی بدهی‌ها و مدیریت هزینه‌ها از مهمترین عوامل درونی به شمار می‌روند که در این مطالعه به آنها پرداخته خواهد شد (باقری، ۱۳۸۵).

عوامل بیرونی، فراتر از مدیریت بانک بوده ولی بر سودآوری بانک موثرند از جمله بازار وام-ها و سپرده‌ها که ممکن است با کاهش رشد اقتصادی تأثیر بپذیرد و این اساساً بر سودآوری

بانک تأثیر می‌گذارد. لذا رشد اقتصادی، سهم بانک از کل شبکه بانکی کشور و تغییر در سطح عمومی قیمت‌ها عوامل بیرونی را تشکیل می‌دهند. به طور کلی، عوامل موثر بیرونی را می‌توان به دو دسته تفکیک کرد:

عواملی که بیشتر بستگی به ویژگی بانک دارند (مانند مالکیت و مقیاس بانک)، و عواملی که به شرایط اقتصادی حاکم بر کشور بستگی دارند (مانند تورم، عرضه پول، شرایط تنظیمی و تعدیلی، سیاست‌های بانک مرکزی و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی).

۲-۱ هدف‌های تحقیق

هدف از تحقیق ارائه راهکارهایی است که

۱. بتواند حافظ منافع سپرده‌گذاران باشد؛
۲. حقوق صاحبان سهام را افزایش دهد؛
۳. توسعه سیستم بانکی را از طریق افزایش در سودآوری به همراه داشته باشد؛
۴. منابع موجود در بازار غیر پولی را جذب نماید.

۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

نظام بانکی در اقتصاد کشور مسئولیت بسیار سنگینی داشته و یکی از مهم‌ترین ارکان اقتصادی کشور محسوب می‌شود. رشد، شکوفایی و یا رکود اقتصادی کشورها با طرز کار موسسه‌های مالی، به ویژه بانک‌ها، ارتباط تنگاتنگی دارند. در واقع اعتبارات اعطایی بانک‌ها منبع اصلی تقاضای محصولات و خدمات، و وام‌های آن‌ها، منبع ایجاد اعتبار برای بسیاری از واحدهای اقتصادی از جمله خانوار، مشاغل، شرکت‌ها و دولت به شمار می‌رود. بنابراین فعالیت بهینه بانک‌ها و استفاده موثر سرمایه و تجهیز آن، بر فعالیت بخش‌های مختلف اقتصادی و به طور کلی اقتصاد کشور، بسیار مهم است.

بانک‌های تجاری موسسه‌های مالی هستند که وجوه را کد مردم را جذب کرده و به تجار و سایر متقاضیان، تسهیلات مالی می‌دهند. در واقع، با عملیات خود موجبات انتقال منابع مالی از اشخاصی که به دلایل مختلف (از جمله دانش و تخصص کم، ناکافی بودن سرمایه و ترس از ریسک سرمایه‌گذاری و ...) نمی‌خواهند و یا نمی‌توانند در فعالیت اقتصادی مشارکت نمایند، به اشخاصی که برای سرمایه‌گذاری به منابع مالی نیاز دارند را فراهم ساخته و در این رهگذر به جریان رشد اقتصادی کشور کمک می‌کنند. شبکه بانکی کشور با توجه به نقش موثر و مهمی که